

Фігурський В. М.,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ФІДУЦІАРНІ ФАКТИ ТА ОБСТАВИНИ ЯК ЗАСОБИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

Анотація. Стаття присвячена з'ясуванню суті фідучіарних фактів та обставин у кримінальному провадженні та їх ролі у системі засобів кримінального процесуального доказування.

Зазначено, що у КПК України закріплені три групи фідучіарних фактів і обставин: а) факти і обставини, викладені у рішенні суду першої інстанції, ухваленого за наслідками скороченого порядку дослідження доказів; б) факти і обставини, викладені у вирокі суду першої інстанції, ухваленого за результатами спрощеного провадження щодо кримінальних проступків; в) факти і обставини, викладені у вирокі суду першої інстанції, ухваленого на підставі угоди про примирення чи про визнання винуватості.

Констатовано, що для фідучіарних фактів і обставин, закріплених в українському кримінальному процесуальному праві, характерні такі ознаки: 1) вони встановлені не за результатами безпосереднього дослідження доказів під час судового розгляду, а проведеним досудовим розслідуванням, а також викладені в угоді про примирення чи про визнання винуватості; 2) сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, чітко розуміють зміст цих фактів і обставин; 3) зазначені учасники кримінального провадження, одностайні у всебічному, повному та неупередженому встановленні таких фактів і обставин, а тому їх не оспорюють; 4) відтак потреба у з'ясуванні цих фактів і обставин в суді першої інстанції відсутня; 5) волевиявлення сторін кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, стосовно недоцільності встановлення фактів і обставин під час судового розгляду є добровільним; б) правдивість цих фактів і обставин не підлягає перевірці в апеляційному порядку.

Аргументовано, що фідучіарними є встановлені під час досудового розслідування або викладені в угоді про примирення чи про визнання винуватості, безапелючно визнані сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, факти і обставини, що не будучи предметом з'ясування судом першої інстанції, кладуться в основу його рішення, яким завершується кримінальне провадження.

Наголошено, що фідучіарні факти і обставини значно полегшують доказування, особливо стороні обвинувачення. Їх використання істотно скорочує тривалість кримінального провадження, економить процесуальні засоби, кошти.

З іншого боку, звернено увагу на те, що процесуальна економія породжує відмову від пошуку істини шляхом критичного раціонального дослідження зібраних доказів та оцінки їх відповідно до закону. Як наслідок – опосеред-

коване і неперевірене знання про елементи предмету доказування, що спричиняє певний ступінь невизначеності щодо відповідності ухваленого судового рішення об'єктивній дійсності.

Стверджується, що можливість кримінального процесуального доказування з використанням фідучіарних фактів і обставин визначена й у кримінальному процесуальному праві низки інших європейських держав. Цей засіб кримінального процесуального доказування використовується: а) у разі скороченого дослідження доказів; б) за спрощеного порядку кримінального провадження; в) при постановленні вироку на підставі угоди про визнання винуватості.

Ключові слова: кримінальне провадження, доказування, засоби доказування, скорочений порядок дослідження доказів, спрощене провадження щодо кримінальних проступків, кримінальне провадження на підставі угод, фідучіарні факти та обставини, суд, учасники судового провадження.

Постановка проблеми. Впродовж тривалого часу у теорії доказів до системи засобів кримінального процесуального доказування відносили докази та процесуальні дії, спрямовані на їх отримання. Поглиблене вивчення проблематики засобів доказування у кримінальному провадженні та розвиток кримінального процесуального регулювання дали можливість дослідникам долучити до їх системи також презумпції, преюдиції та фікції. З прийняттям і вступом в дію КПК 2012 р. у системі засобів доказування з'явився ще один елемент – фідучіарні факти та обставини.

Стан дослідження. В українській кримінальній процесуальній доктрині фідучіарні факти і обставини, незважаючи на наявність у них ознак, властивих засобам доказування, невіправдано залишилися поза увагою вчених. Деякі питання їх використання у кримінальному процесуальному доказуванні розглядаються в контексті наукових розвідок правового регулювання і правозастосування скороченого порядку дослідження доказів, спрощеного провадження щодо кримінальних проступків, а також кримінального провадження на підставі угод. Окремі проблеми послугоування фідучіарними фактами і обставинами у кримінальному процесуальному доказуванні висвітлювалися в рамках розгляду інших засобів доказування, зокрема презумпцій. Такий стан дослідження не дає можливості методологічно точно з'ясувати поняття, ознаки і особливості використання фідучіарних фактів і обставин у кримінальному провадженні.

Мета статті полягає у з'ясуванні суті фідучіарних фактів та обставин у кримінальному провадженні та їх ролі у системі засобів кримінального процесуального доказування.

Вклад основного матеріалу. Кримінальний процесуальний закон допускає використання в доказуванні фактів і обставин, не встановлених під час безпосереднього дослідження доказів у суді першої інстанції. Понад те, ці факти та обставини вважаються такими, які відповідають дійсності, з огляду на що, вони становлять фактичну підставу для ухвалення судового рішення. Їх називають фідучіарними (з лат. *fiducia* – довіра, надійність, упевненість).

Переважає думка, що фідучія як різновид застави, заснованої на взаємній довірі (*fiducia cum creditore contracta*), була практикованим правовим інститутом протягом усього класичного періоду Стародавнього Риму [1, с. 476]. У цьому значенні категорія «фідучія» зберігалася в джерелах і практиці пізньоримського та ранньосередньовічного часу [1, с. 476–478]. Відтоді це поняття набуло поширення не лише в інших галузях матеріального права, але й у процесуальних галузях права, розвинувши свій зміст та одержавши нові значення.

Не є винятком і кримінальне процесуальне право, в якому фідучія знаходить вияв, насамперед, у законному та договірному представництві, захисті та інших видах професійної правничої допомоги. Фідучія також закладена в основу скороченого порядку дослідження доказів у суді першої інстанції, спрощеного провадження щодо кримінальних проступків, провадження на підставі угод.

У КПК України закріплені три групи фідучіарних фактів і обставин: 1) факти і обставини, викладені у рішенні суду першої інстанції, ухваленого за наслідками скороченого порядку дослідження доказів; 2) факти і обставини, викладені у вироку суду першої інстанції, ухваленого за результатами спрощеного провадження щодо кримінальних проступків; 3) факти і обставини, викладені у вироку суду першої інстанції, ухваленого на підставі угоди про примирення чи про визнання винуватості.

Для фідучіарних фактів і обставин, закріплених в українському кримінальному процесуальному праві, характерні такі ознаки: 1) вони встановлені не за результатами безпосереднього дослідження доказів під час судового розгляду, а проведеним досудовим розслідуванням, а також викладені в угоді про примирення чи про визнання винуватості; 2) сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, чітко розуміють зміст цих фактів і обставин; 3) зазначені учасники кримінального провадження, одностайні у всебічному, повному та неупередженому встановленні таких фактів і обставин, а тому їх не оспорожують; 4) відтак потреба у з'ясуванні цих фактів і обставин в суді першої інстанції відсутня; 5) волевиявлення сторін кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, стосовно недоцільності встановлення фактів і обставин під час судового розгляду є добровільним; 6) правдивість цих фактів і обставин не підлягає перевірці в апеляційному порядку.

Виходячи з позиції сторін кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, суд не з'ясовує ці факти і обставини та не досліджує докази на їх підтвердження. Незважаючи на це, вважає їх відповідними дійсності (при цьому немає значення, чи вони достеменно відображають те, що відбулося, чи ні) та використовує для формулювання своїх висновків у конкретному кримінальному провадженні (нехтується припущення про хибність цих фактів і обставин). У цьому контексті вище-

названі учасники кримінального провадження стають *dominus litis* (панамі справи), маючи можливість впливати на результат кримінального провадження шляхом беззаперечного визнання встановлених під час досудового розслідування або викладених в угоді про примирення чи про визнання винуватості фактів і обставин. Понад те, правильність встановлення фідучіарних фактів і обставин не може бути предметом апеляційного оскарження й перевірки, оскільки вони не були предметом з'ясування під час судового розгляду в суді першої інстанції. Тож ці факти і обставини є неспростовними. Однак, на противагу фікції, зберігається ймовірність того, що фідучіарні факти і обставини реальні.

Отже, **фідучіарними** є встановлені під час досудового розслідування або викладені в угоді про примирення чи про визнання винуватості, беззаперечно визнані сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, факти і обставини, що не будучи предметом з'ясування судом першої інстанції, кладуться в основу його рішення, яким завершується кримінальне провадження.

У контексті вищезазначеного доречно навести правову позицію Касаційного кримінального суду, відповідно до якої ч. 3 ст. 349 КПК України «не звільняє суд від обов'язку встановити обставини, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні та визначені ст. 91 КПК України. Тобто законодавець зобов'язує суд встановити усі обставини, що мають значення для кримінального провадження, а ст. 349 КПК України лише визначає обсяг та порядок дослідження доказів на підтвердження цих обставин» [2].

Така правова позиція є щонайменше дискусійною.

Перше. Частина 2 ст. 9 КПК України звільняє суд від обов'язку всебічно, повно та неупереджено встановити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання. Понад те, підставою для оскарження й перевірки судового рішення в апеляційному порядку згідно з п. 1 ст. 410 КПК України вважається порушення у виді відхилення судом клопотань учасників судового провадження про проведення процесуальних дій, спрямованих на з'ясування обставин, що мають значення для ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення. Тобто процесуальні санкції можуть наставати не за бездіяльність суду першої інстанції щодо встановлення обставин кримінального провадження та перевірки їх доказами, а тільки за необґрунтовану його відмову сторонам у забезпеченні з'ясування усіх елементів предмету доказування. До того ж, у разі, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні обставин або перевірці обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони кримінального провадження має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії. Під час розгляду клопотання суд враховує значення обставин, про встановлення або перевірку яких просить особа, яка звернулася з ним, можливість їх встановлення або перевірки шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та причини, з яких не були здійснені належні дії для їх встановлення чи перевірки на стадії досудового розслідування (ч. 3 ст. 333 КПК України).

Друге. Хоча згідно з приписами кримінального процесуального закону низку процесуальних дій, спрямованих на збирання і перевірку доказів суд може провести з власної ініціативи, проте його активність у процесі доказування зумовлена наявністю будь-яких сумнівів щодо допустимості та достовірності поданих сторонами доказів, а також недостатності їх діяльності для ухвалення судового рішення, відповідно вимог ст. 370 КПК України.

Третє. Зі змісту ч. 3 ст. 349 КПК України випливає протилежний висновок – суд може не досліджувати докази, одержані під час досудового розслідування або подані сторонами, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, впродовж судового розгляду, якщо ці учасники судового провадження не оспорожують всебічність і повноту їх встановлення. За іншого підходу, має місце заперечення такого дієвого засобу доказування як фідучіарні факти та обставини. Своєю чергою, це істотно обмежує прояв засад змагальності, диспозитивності та процесуальної економії у центральній стадії кримінального провадження.

Можливість кримінального процесуального доказування з використанням фідучіарних фактів і обставин визначена й у кримінальному процесуальному праві низки інших європейських держав. Цей засіб кримінального процесуального доказування використовується: а) у разі скороченого дослідження доказів; б) за спрощеного порядку кримінального провадження; в) при постановленні вироку на підставі угоди про визнання винуватості.

Приклад першого випадку становить ст. 273 КПК Литовської Республіки, відповідно до якої якщо обвинувачений, якому не інкримінується вчинення особливо тяжкого або тяжкого злочину, після надходження до суду обвинувального акта заявляє, що визнає себе винним і бажає давати показання негайно та погоджується, щоб інші докази не досліджувалися, дослідження доказів може бути припинено після допиту обвинуваченого, якщо обставини вчинення кримінального правопорушення не викликають сумнівів і прокурор та захисник погоджуються на таке скорочене дослідження доказів. Своєю чергою, ст. 293 цього кодифікованого акта визначає, що у разі скороченого судового розгляду головуючий зачитує протоколи допитів обвинуваченого, потерпілого, свідків, експертів і спеціалістів, складені під час досудового розслідування або раніше під час судового розгляду, оголошує документи, що містяться у справі, та досліджує інші докази. Якщо учасники судового розгляду заявляють, що вони ознайомлені з усіма або частиною доказів у справі і не бажають, щоб вони досліджувалися та оголошувалися в судовому засіданні, головуючий може обмежитися перерахуванням цих доказів [3].

Так само, згідно зі ст. 499 КПК Латвійської Республіки суд може ухвалити рішення не досліджувати докази щодо всього або частини обвинувачення лише у випадку, якщо: 1) обвинувачений визнає себе винним у повному обсязі або у відповідній частині пред'явленого йому обвинувачення; 2) суд не має сумнівів у винуватості обвинуваченого після перевірки матеріалів справи; 3) обвинувачений, а у випадку обов'язкового захисту, – також його захисник і представник, згоден не проводити таке дослідження. Перед вирішенням питання про не дослідження доказів суд з'ясовує думку прокурора, особи, яка здійснює захист, потерпілого та його представника, а також власника майна, на яке накладено арешт у кримінальному про-

вадженні, і роз'яснює їм процесуальну природу та наслідки не дослідження доказів. Після прийняття рішення про відмову від дослідження доказів суд вивчає персональні дані обвинуваченого і переходить до судових дебатів. Опісля суд заслуховує останнє слово обвинуваченого, виносить і проголошує вирок. Такий вирок може бути оскаржений лише в частині покарання, відшкодування шкоди або у зв'язку з процесуальними порушеннями [4].

Для проведення скороченого судового слідства у кримінальному процесі Республіки Болгарія необхідно виконати такі умови: 1) підсудний і його захисник, цивільний позивач, приватний обвинувач та їх довірені особи повинні дати згоду не проводити допит усіх або окремих свідків і експертів та використовувати зміст відповідних протоколів і висновків експертів при ухваленні судових рішень; 2) обвинувачений має повністю визнати обставини, викладені в обвинувальному акті, погодившись не досліджувати докази цих фактів. Після цього суд роз'яснює його права та повідомляє йому, що відповідні докази з досудового провадження та його зізнання використовуватимуться при ухваленні вироку. Суд у мотивувальній частині вироку визнає встановленими обставини, викладені в обвинувальному акті, посилаючись на зроблене зізнання та зібрані у досудовому провадженні докази, які його підтверджують (ст.ст. 371-373 КПК Республіки Болгарія) [5].

Своєю чергою, відповідно до чч. 4, 7 art. 374 КПК Румунії у випадках, коли кримінальна справа не стосується злочину, який карається довічним позбавлення волі, головуючий інформує підсудного, що він може вимагати проведення судового розгляду лише на підставі доказів, одержаних під час досудового розслідування, і документів, поданих сторонами, якщо він повністю визнає факти, які йому ставлять у вину. Докази, зібрані під час досудового розслідування та не оспорені сторонами, не підлягають повторній перевірці під час судового розгляду [6].

Водночас, у молдовському кримінальному процесуальному праві умовою використання фідучіарних фактів і обставин у доказуванні є лише визнання обвинуваченим своєї вини. Так, згідно зі ст. 3641 КПК Республіки Молдова судовий розгляд можливий на підставі доказів, зібраних у стадії досудового розслідування, якщо такими доказами встановлені діяння підсудного, він визнав свою винуватість та відсутня потреба у поданні нових доказів [7].

Окрім скороченого дослідження доказів, іноземний законодавець використовує фідучіарні факти і обставини у регламентації спрощеного порядку кримінального провадження.

Зокрема, за правопорушення, за які може бути призначено лише штраф або які є альтернативним покаранням, судовий розгляд може не проводитися, а вирок виносить за рішенням суду. Якщо під час досудового розслідування прокурор вирішить звернутися до судді з клопотанням про закриття кримінального провадження, а обвинувачений не заперечує проти цього, обвинувальний акт не складається. У такому випадку прокурор складає заяву, яка разом з матеріалами, зібраними під час досудового розслідування, надсилається до суду, який має відповідну юрисдикцію. Така заява має містити основні факти, на яких ґрунтується обвинувачення. А у судовому рішенні, за наслідками розгляду зазначеної заяви, викладаються наведені у ній відомості (ст.ст. 418, 419, 421 КПК Литовської Республіки) [3].

Вищеописаний порядок використання фідучіарних фактів і обставин нагадує українське спрощене провадження щодо кримінальних проступків.

Водночас, у словацькому та чеському кримінальному процесуальному праві для використання аналізованого засобу кримінального процесуального доказування не вимагається згода сторін кримінального провадження, а достатньо лише рішення суду. Так, згідно з ч. 1 § 353 КПК Словацької Республіки суддя одноособово може постановити кримінальний наказ (*trestný rozkaz*) без розгляду справи в основному судовому засіданні, якщо фактичні обставини достовірно доведені поданими доказами [8]. Аналогічне положення викладене і у ч. 1 § 314e КПК Чеської Республіки [9].

Достовірність отриманих доказів залежить винятково від оцінки судді, оскільки перегляд кримінального наказу не здійснюється. Якщо суддя має обґрунтовані сумніви щодо достовірності фактів, встановлених матеріалами справи, він повинен призначити і провести судовий розгляд у загальному порядку [10].

Фідучіарні факти і обставини слугують фактичною підставою для ухвалення судового рішення на підставі угоди про визнання винуватості згідно з КПК Латвійської Республіки (ст.ст. 539-543 КПК) [4], Республіки Молдова (ст.ст. 504-509) [7], Республіки Словенія (ст.ст. 450a-450c) [11], Румунії (art. art. 479-488^e) [6], Словацької Республіки (§§ 331-334) [8], Чеської Республіки (§§ 314p-314s) [9]. Однак кримінальне процесуальне право цих та інших європейських держав завдячує запровадженню та дії цього процесуального інституту кримінальному процесу США, в якому він відомий під назвою *plea bargaining*.

Порівнюючи вищенаведені правила використання фідучіарних фактів і обставин у кримінальному процесуальному доказуванні з українським правовим регулюванням, привертає увагу визначальна роль внутрішнього переконання суду у всебічному, повному та неупередженому встановленні таких фактів і обставин під час досудового розслідування. У такий спосіб зарубіжний законотворець віддав перевагу засадам процесуальної економії та публічності над засадами диспозитивності і змагальності. Крім того, переважно вимагається згода лише сторони захисту у недоцільності з'ясування цих фактів і обставин під час судового розгляду. Як правило, волевиявлення потерпілого у цьому питанні не вимагається. Відтак цей учасник кримінального провадження опиняється у невідгядному для себе становищі. Звідси послаблюється дія засад кримінального провадження, які визначають спосіб його ведення.

Фідучіарні факти і обставини значно полегшують доказування, особливо стороні обвинувачення. Їх використання істотно скорочує тривалість кримінального провадження, економить процесуальні засоби, кошти.

З іншого боку, процесуальна економія породжує відмову від пошуку істини шляхом критичного раціонального дослідження зібраних доказів та оцінки їх відповідно до закону. Як наслідок – опосередковане і неперевірене знання про елементи предмету доказування, що спричиняє певний ступінь невизначеності щодо відповідності ухваленого судового рішення об'єктивній дійсності.

Водночас, помилково вважати, що фідучіарні факти та обставини становлять фактичну основу усіх консенсусних способів вирішення кримінально-правового конфлікту.

Поряд з угодами про визнання винуватості під час кримінального процесуального доказування у США вдаються до угод про співпрацю (*cooperation agreements*) та наказу про імунітет (*immunity order*) чи угоду про непереслідування (*non-prosecution agreement*).

У порівнянні з традиційними угодами, угоди про співпрацю (*cooperation agreements*) є інструментом розслідування. Визнання обвинуваченим, який співпрацює, особистої вини не є самоціллю. Їх призначення полягає в тому, щоб використати такого обвинуваченого, який співпрацює з органом розслідування, аби зібрати докази для кримінального переслідування інших осіб, зазвичай співучасників кримінального правопорушення. Якщо потенційна співпраця виглядає багатообіцяючою, американський прокурор укладає з адвокатом письмову угоду про співпрацю, яка передбачає, що обвинувачений визнає себе винним у конкретних кримінально-караних діяннях і буде співпрацювати з органами правопорядку. Своєю чергою, сторона обвинувачення, за умови визнання співпраці правдивою та істотною, подає клопотання до суду, до підсудності якого належить розгляд цього кримінального провадження, з детальним описом співпраці та важливих для справи обставин. Основною формою співпраці є показання проти співучасників кримінального правопорушення. Водночас співпраця може стосуватися справ, що розглядаються в цьому суді або в суді іншої юрисдикції, зокрема й в іншій країні. Обвинувачений, який співпрацює, визнає свою провину раніше в окремому і, як правило, закритому судовому засіданні, а потім дає показання проти співучасників кримінального правопорушення як свідок обвинувачення. Тож американський прокурор повинен визначити чи буде обвинувачений, який співпрацює, продуктивним свідком і чи будуть його свідчення достатньо підтвержені іншими доказами, незважаючи на те, що він піддаватиметься агресивному перехресному допиту з боку інших обвинувачених щодо угоди про співпрацю, яку він уклав, та його мотивації звинувачувати своїх співвідповідачів, намагаючись здобути прихильність прокурора для того, щоб отримати м'якший вирок [12, с. 32, 34].

Своєю чергою, наказ про імунітет (*immunity order*) чи угода про непереслідування (*non-prosecution agreement*) стосується свідка. Навіщо робити таку пропозицію свідку? Загалом, на це є дві причини. Перша полягає в тому, що свідок у кримінальному процесі США відіграє другорядну роль з незначним кримінальним ризиком, але поки загроза такого обмеженого ризику не буде юридично усунута, він може скористатися своїм правом не давати показання проти себе. Для того, щоб захистити свої показання, можна домовитися про імунітет або угоду про непереслідування, що усуває використання показань свідка безпосередньо або в прямому сенсі проти нього, якщо вони є правдивими (неправдиві показання свідка після надання йому імунітету все ще залишаються підставою для кримінальної відповідальності). Друга причина стосується випадків, коли наявне припущення вчинення свідком серйозних правопорушень, але недостатньо доказів проти нього, щоб змусити його співпрацювати зі слідством. Тому пропозиція імунітету є єдиним засобом зібрати достатню кількість доказів для того, щоб розпочати кримінальне провадження проти співучасників. Надання імунітету дає можливість стороні обвинувачення примусово вимагати показань від будь-якої особи, що перебуває під її юрисдикцією, оскільки право проти самозвинувачення

більше не діє, при цьому можливість кримінального переслідування свідка, який дає показання, усунута. Друга категорія «імунізованих» свідків становить значну проблему – особа може уникнути кримінального переслідування. Громадськість може бути обурена тим, що особа, яка визнала себе винною, не підлягає кримінальній відповідальності через те, що вона отримала імунітет. Тому наказ про імунітет чи угода про непереслідування радше винятковий інструмент кримінального процесуального доказування [12, с. 35–36].

В українській процесуальній літературі окремі дослідники ототожнюють фідучіарні факти та обставини з правовою презумпцією.

Так, О. Гаргат-Українчук виокремлює презумпцію достовірності фактичних обставин справи, що не досліджувалися судом першої інстанції при застосуванні спрощеного порядку судового розгляду кримінальної справи. На її думку, ця презумпція «полягає в тому, що докази стосовно фактичних обставин кримінальної справи та розміру цивільного позову, які не досліджувалися судом у зв'язку з їх неоспоренням учасниками судового розгляду, вважаються достовірно встановленими та не підлягають перегляду в апеляційному порядку» [13, с. 4, 6].

Така позиція викликає заперечення, адже у ній простежується як внутрішня суперечність, так і змішування різних засобів кримінального процесуального доказування.

Перше. З одного боку, йдеться про презумпцію, тобто припущення, а з іншого, – про те, що встановлені факти не викликають сумніву, наближені до дійсності. Визначальним тут є те, що фактичні обставини кримінального провадження вважаються достовірно встановленими. На чому акцентує увагу дослідниця.

Друге. На відміну від презумпції невинуватості, презумпції істинності судового рішення, що набрало законної сили, «презумпція достовірності фактичних обставини справи» не може бути спростованою. Адже згідно з ч. 1 ст. 394 КПК України вирок суду першої інстанції, ухвалений за результатами спрощеного провадження щодо кримінальних проступків, не підлягає оскарженню в апеляційному порядку з підстав розгляду провадження за відсутності учасників судового провадження, недослідження доказів у судовому засіданні або з метою оспорити встановлені досудовим розслідуванням обставини. Так само, у ч. 2 ст. цієї ж статті зазначено, що рішення суду першої інстанції не може бути оскаржене в апеляційному порядку з підстав заперечення обставин, які ніким не оспорювалися під час судового розгляду і дослідження яких було визнано судом недоцільним. Насамкінець, вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення чи угоди про визнання винуватості не може бути оскаржений з підстав неповноти судового розгляду та невідповідності висновків суду першої інстанції фактичним обставинам кримінального провадження (ч.ч. 3, 4 ст. 394 КПК України).

Третє. Якщо права презумпція є ймовірно істинним припущенням, то фідучіарні факти і обставини формально правильно відображають об'єктивну дійсність. Правова презумпція може бути як спростовною, так і неспростовною, тоді як фідучіарні факти і обставини завжди неспростовні. Презумпція є правовим положенням, яке дозволяє вважати факти і обставини правдивими без доказів на їх підтвердження, доки не буде доведено протилежне. Своєю чергою, фідучіарні факти

і обставини встановлені за погодженням певних учасників кримінального провадження. Правова презумпція є заміником фактичних обставин, натомість фідучіарні факти і обставини – оригіналом, щоправда, не перевіреним.

Висновки. Фідучіарні факти та обставини є найновішим елементом системи засобів кримінального процесуального доказування. Ними є встановлені під час досудового розслідування або викладені в угоді про примирення чи про визнання винуватості, беззаперечно визнані сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, факти і обставини, що не будучи предметом з'ясування судом першої інстанції, кладуться в основу його рішення, яким завершується кримінальне провадження. Фідучіарні факти і обставини значно полегшують доказування, особливо стороні обвинувачення. Їх використання істотно скорочує тривалість кримінального провадження, економить процесуальні засоби, кошти. З іншого боку, процесуальна економія породжує відмову від пошуку істини шляхом критичного раціонального дослідження зібраних доказів та оцінки їх відповідно до закону. Як наслідок – опосередковане і неперевірене знання про елементи предмету доказування, що спричиняє певний ступінь невизначеності щодо відповідності ухваленого судового рішення об'єктивній дійсності.

Література:

- Magdolna Sič. Fiducia and Pignus in Sources of Postclassical Roman Law – Synonyms or Terms Utilized for Different Kinds of Pledges? Part I. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*. 2008. № 2. P. 475–497.
- Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 22 березня 2018 р. у справі № 521/11693/16-к (провадження № 51-380км17). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72970201>
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/en/TAD/TAIS.163482>
- Kriminālprocesa likums. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=107820>
- Наказателно-процесуален кодекс. URL: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/21355.12224>
- Cod de procedură penală. URL: <https://legeaz.net/noul-cod-procedura-penala-ncpp/>
- Codul de procedură penală a Republicii Moldova. URL: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=326970&lang=2>
- Trestný poriadok. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/301/>
- Trestní řád. URL: <https://businesscenter.podnikatel.cz/pravo/zakony/trestni-rad/f4733869/>
- Zůbek J. Trestní příkaz vydaný bez ohledu na zjištěný skutkový stav. Trestněprávní a procesní alternativy v trestním právu individuálním a kolektivním. *Dny práva. Masarykova universita. Sborník příspěvků*. Brno, 2012. URL: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/trestne-pravnialternativy/ZubekJan.pdf
- Zakon o kazenskem postopku. URL: <http://www.pisrs.si/Pis.web/prelegledPredpisa?id=ZAKO362>
- Strang Robert R. Plea Bargaining, Cooperation Agreements and Immunity Orders. *Resource Material Series*. 2014. № 92. P. 30–37.
- Гаргат-Українчук О.М. Презумпції у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2010. 19 с.

Fihurskyi V. Fiduciary facts and circumstances as criminal procedure means of proof

Summary. The article is devoted to clarifying the essence of fiduciary facts and circumstances in criminal proceedings and their role in the system of criminal procedure means of proof.

The author notes that the CPC of Ukraine enshrines three groups of fiduciary facts and circumstances: a) facts and circumstances set out in the decision of the court of first instance adopted on the basis of the abbreviated procedure for examining evidence; b) facts and circumstances set out in the decision of the court of first instance adopted on the basis of simplified proceedings for criminal misdemeanours; c) facts and circumstances set out in the decision of the court of first instance adopted on the basis of a reconciliation or plea agreement.

It is stated that fiduciary facts and circumstances enshrined in Ukrainian criminal procedure law are characterised by the following features: 1) they are established not as a result of direct examination of evidence during the trial, but by a pre-trial investigation, and are also set out in a reconciliation or plea agreement; 2) the parties of criminal proceedings, the victim, and a representative of the legal entity in respect of which the proceedings are being conducted clearly understand the content of these facts and circumstances; 3) these participants of criminal proceedings are unanimous in the comprehensive, complete and impartial establishment of such facts and circumstances, and therefore do not dispute them; 4) therefore, there is no need to clarify these facts and circumstances in the court of first instance; 5) the will of the parties to the criminal proceedings, the victim, the representative of the legal entity in respect of which the proceedings are being conducted, regarding the inexpediency of establishing facts and circumstances during the trial is

voluntary; 6) the veracity of these facts and circumstances is not subject to verification in court of appeal.

The author argues that fiduciary facts and circumstances are those established during the pre-trial investigation or set out in a conciliation or plea agreement, which are unquestionably recognised by the parties of criminal proceedings, the victim, and the representative of the legal entity in respect of which the proceedings are being conducted, and which, without being the subject of clarification by the court of first instance, form the basis of its decision which terminates criminal proceedings.

The author emphasises that fiduciary facts and circumstances greatly facilitate proof, especially for the prosecution. Their use significantly reduces the duration of criminal proceedings, saves procedural means and funds.

On the other hand, the author emphasises that procedural economy leads to a refusal to search for the truth by means of critical rational examination of the collected evidence and its assessment in accordance with the law. As a result, there is indirect and unverified knowledge of the elements of the subject matter of proof, which causes a certain degree of uncertainty as to whether the court decision is consistent with objective reality.

It is argued that the possibility of criminal procedure proof using fiduciary facts and circumstances is also provided for in the criminal procedure law of a number of other European countries. This means of criminal procedure proof is used: a) in case of abbreviated examination of evidence; b) in the simplified procedure of criminal proceedings; c) when passing a sentence on the basis of a plea agreement.

Key words: criminal proceedings, proof, means of proof, abbreviated procedure for examination of evidence, simplified proceedings for criminal offences, criminal proceedings based on agreements, fiduciary facts and circumstances, court, participants of court proceedings.